

RAMOWY PROGRAM SZKOLENIA

Tytuł programu

Ramowy program szkolenia w zakresie wspomagania szkół w nauczaniu poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów

Kompetencja kluczowa i etap edukacyjny

Umiejętność uczenia się – drugi etap edukacyjny

Opis kompetencji

W zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rada Europy kompetencje kluczowe zdefiniowane zostały jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji, rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia.

Program „Nauczanie poprzez eksperymentowanie i doświadczanie oraz inne metody aktywizujące uczniów” koncentruje się na aktywizujących strategiach i metodach nauczania i uczenia się, w efekcie których uczniowie będą mieli możliwość rozwijania kompetencji kluczowych, a przede wszystkim umiejętności uczenia się istotnej w przygotowaniu ich do wyzwań XXI wieku.

Definicja kompetencji:

Umiejętność uczenia się jest rozumiana jako „zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego rozwoju, zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Kompetencja ta obejmuje świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się. Umiejętność uczenia się oznacza nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności, a także poszukiwanie i korzystanie ze wskazówek. Pozwala ona osobom na korzystanie z wcześniejszych doświadczeń w celu stosowania wiedzy i umiejętności w różnorodnych sytuacjach”.

Wiedza, umiejętności i postawy powiązane z umiejętnością uczenia się:

Wiedza:

„Umiejętność uczenia się wymaga znajomości i rozumienia własnych preferowanych strategii uczenia się, silnych i słabych stron własnych umiejętności i kwalifikacji, a także zdolności poszukiwania możliwości kształcenia i szkolenia się oraz dostępnej pomocy lub wsparcia”.

Umiejętności:

„Umiejętność uczenia się wymaga po pierwsze nabycia podstawowych umiejętności czytania, pisania, liczenia i umiejętności w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych koniecznych do dalszego uczenia się. Na podstawie tych umiejętności, osoba powinna być w stanie docierać do nowej wiedzy i umiejętności oraz zdobywać, przetwarzać i przyswajać je. Wymaga to efektywnego zarządzania własnymi wzorcami uczenia się, kształtowania kariery i pracy, a szczególnie wytrwałości w uczeniu się, koncentracji oraz krytycznej refleksji na temat celów uczenia się. Osoby powinny być w stanie poświęcać czas na samodzielną

naukę charakteryzującą się samodyscypliną, ale również na wspólną pracę w ramach procesu uczenia się, czerpać korzyści z różnorodności grupy oraz dzielić się nabytą wiedzą i umiejętnościami. Powinny one być w stanie organizować własny proces uczenia się, ocenić swoją pracę oraz w razie potrzeby szukać rady, informacji i wsparcia”.

Postawy:

„Pozytywna postawa obejmuje motywację i wiarę we własne możliwości w uczeniu się i osiąganiu sukcesów w tym procesie przez całe życie. Nastawienie na rozwiązywanie problemów sprzyja zarówno procesowi uczenia się, jak i zdolności do pokonywania przeszkód i zmieniania się. Chęć wykorzystywania doświadczeń z życia i uczenia się, a także ciekawość w poszukiwaniu możliwości uczenia się i wykorzystywania tego procesu w różnorodnych sytuacjach życiowych to niezbędne elementy pozytywnej postawy”.

Kształtowanie umiejętności uczenia się umożliwiają takie metody pracy nauczycieli które odwołują się do aktywności uczniowskiej, stwarzania sytuacji do samodzielnego dochodzenia do wiedzy i czerpania z tego zadowolenia oraz zwiększania motywacji do dalszego działania. Zaproponowane w programie strategie i metody nauczania/uczenia się, takie jak nauczanie/uczenie się problemowe, eksperyment i doświadczenie, projekt edukacyjny i inne metody aktywizujące, ocenianie kształtujące, stwarzają jak największą przestrzeń do samodzielnej pracy uczniów, zarówno indywidualnej jak i zespołowej. Treści programu podkreślają znaczenie współpracy uczniów, interdyscyplinarności zdobywanej wiedzy oraz samodzielności i podmiotowości ucznia w procesie uczenia się.

Opracowano na podstawie: Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01).

Specyfika kształtowania kompetencji na II etapie edukacyjnym

Charakterystyka rozwojowa dziecka w odniesieniu do umiejętności uczenia się

Najważniejszym obszarem zmian na drugim etapie edukacyjnym staje się budowanie poczucia kompetencji. Jest to nowa jakość w rozwoju i pozostaje z człowiekiem do końca życia. Na poczucie kompetencji uczniów w klasach 4–6 ma wpływ rosnąca trudność stawianych przed nimi zadań, co wymaga rozwijania wytrwałości podczas ich realizacji oraz radzenia sobie w trudnych momentach. Drugim ważnym elementem jest potrzeba poczucia sensu wykonywanych przez uczniów zadań, na co wpływa jasne określenie celu podejmowanych działań. Warto także zwrócić uwagę na rolę samooceny w budowaniu poczucia kompetencji. Sytuacje problemowe, w którymś z tych obszarów wpłyną istotnie na poziom poczucia kompetencji.

Poczucie kompetencji prowadzi do chętniej współpracy z innymi oraz podejmowania wymagających zadań.

Uczniowie na tym etapie są:

- otwarci na nowe zadania;
- lubią tworzyć, eksperymentować;
- cieszą ich wyniki własnej pracy;
- w razie krytyki potrafią przyjąć informację o własnym błędnym działaniu, a słowa te nie dezorganizują ich działań;
- potrafią korygować swoje błędy.

W klasach 4–6 nauczyciel może powierzyć dziecku dużo trudniejsze i bardziej złożone zadania niż na poprzednich etapach, a jego kompetencje pozwalają na prawidłowe ich wykonanie. Trudność zadania może być związana zarówno z rodzajem oczekiwanej

umiejętności, jak również z materiałem, potrzebnym do wykonania zadania. Uczniowie na drugim etapie edukacyjnym mogą podejmować zadania wymagające złożonych umiejętności, należy jednak pamiętać, aby dobrać odpowiedni materiał do podejmowanych przez nich aktywności.

W klasach 4–6 szkoły podstawowej dziecko:

- staje się coraz bardziej samodzielne w stosunku do funkcjonowania w grupie rówieśniczej,
- lepiej radzi sobie w trudnych sytuacjach,
- jest w stanie stosować reguły obowiązujące w relacjach społecznych,
- posiada zwiększoną umiejętność samokontroli emocjonalnej,
- jest elastyczne w myśleniu,
- uniezależnia się stopniowo od rzeczywistych manipulacji przedmiotami,
- ma znaczną potrzebę działania powiązaną z wielorakimi formami ekspresji,
- potrafi określić relację między obiektami,
- rozwija umiejętność porządkowania obiektów ze względu na określone kryteria,
- ma coraz większą zdolność tworzenia kategorii opisujących jego doświadczenie,
- ma trudność z tworzeniem zbiorów na podstawie kategorii innych niż fizyczne właściwości,
- chętnie podejmuje trud związany z uczeniem się, wymaga tylko wsparcia nauczyciela i wyposażenia w podstawową wiedzę na temat planowania i organizacji samodzielnego dochodzenia do wiedzy.

Umiejętność uczenia się oraz nauczania w zapisach podstawy programowej dla II etapu edukacyjnego

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole podstawowej opisane, są w podstawie programowej zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji.

W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla drugiego etapu edukacyjnego znajdują się umiejętności zdobywane przez ucznia, wśród których ważne dla kształtowania umiejętności uczenia się są:

- umiejętność uczenia się, jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji;
- czytanie rozumiane jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa;
- umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- umiejętność pracy zespołowej.

Na drugim etapie edukacyjnym często występują znaczne indywidualne różnice między dziećmi i do tych rozpoznanych możliwości i potrzeb dostosowane są oczekiwania w zakresie kształcenia kompetencji uczenia się.

Wsparcie uczniów w nabywaniu tej kompetencji polega na umożliwianiu im samodzielnego docierania do wiedzy, udzielania informacji zwrotnej wskazującej na ich mocne strony oraz zawierającej propozycję sposobów organizacji przez nich własnego procesu uczenia się i kierunków osobistego rozwoju. Wsparciem jest również organizowanie sytuacji, w których każdy uczeń znajdzie miejsce na własną aktywność zgodnie z rozpoznanymi przez nauczyciela potrzebami i możliwościami.

Zasady kształtowania i rozwijania umiejętności uczenia się poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące na II etapie edukacyjnym

Zasady kształtowania i rozwijania umiejętności uczenia się precyzują warunki i sposoby realizacji podstawy programowej.

Zwracają one uwagę na:

- potrzebę wykorzystywania różnorodnych metod i form pracy z uczniem ze szczególnym uwzględnieniem pracy w terenie, wykorzystywania tekstów źródłowych, pogładowości, aktywności uczniowskiej, wykorzystania metody projektu oraz częstej pracy w grupie;
- odwoływanie się do doświadczeń uczniów oraz wiedzy i umiejętności z poprzedniego etapu edukacyjnego;
- korzystanie z zasobów biblioteki szkolnej oraz kształcenie umiejętności właściwego wykorzystywania zasobów internetowych
- stwarzanie okazji do rozwijania własnych zainteresowań uczniów;
- promowanie samodzielnego docierania do wiedzy i jej wykorzystywania w życiu codziennym.

Opracowano na podstawie:

- Brzezińska A.I. (red.), *Niezbędnik dobrego nauczyciela*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r. poz. 977).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2014 r. poz. 803).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dn. 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01).

Profil kompetencyjny ucznia

Profil kompetencyjny obejmuje wiedzę, umiejętności i postawy związane z umiejętnością uczenia się, kształtowaną w wyniku nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów, wynikające z zapisów podstawy programowej oraz samej definicji umiejętności uczenia się odniesionej do poziomu rozwoju uczniów drugiego etapu edukacyjnego.

Wiedza:

Uczeń:

- wie, że ma potrzeby i ograniczenia w procesie uczenia się;
- zna swoje mocne strony i zainteresowania;
- zna sposoby dokonywania oceny własnej pracy;
- zna różne techniki i metody pracy;
- wie, jak korzystać z instrukcji;
- wie, w jaki sposób dokumentować prowadzoną obserwację lub doświadczenie;

- zna różne źródła informacji;
- wie, w jaki sposób dobierać pomoce sprzyjające uczeniu się;
- wie, że warto współpracować.

Umiejętności:

Uczeń:

- uczy się pod kierunkiem nauczyciela;
- podejmuje próby określania celów swojego działania i rozwija swoje zainteresowania;
- dokonuje oceny własnej pracy;
- wykorzystuje informację zwrotną i wskazówki w uczeniu się oraz znane metody i techniki uczenia się;
- uczestniczy we wszystkich etapach procesu badawczego;
- określa związki przyczynowo-skutkowe wynikające z przeprowadzonych badań;
- podejmuje próby formułowania wniosków;
- dzieli się swoją wiedzą i korzysta z wiedzy rówieśników.

Postawy:

Uczeń:

- chętnie nabywa nowej wiedzy oraz umiejętności;

- rozwija swoje zainteresowania;
- podejmuje próby pokonywania trudności występujących podczas uczenia się;
- docenia znaczenie różnych źródeł informacji;
- podejmuje działania zmierzające do rozwiązywania problemów w procesie uczenia się;
- chętnie podejmuje działania realizowane we współpracy z rówieśnikami.

Profil kompetencyjny nauczyciela

Wiedza

Nauczyciel zna:

- najnowsze teorie i badania dotyczące uczenia się;
- sposoby rozpoznawania preferencji uczniów w zakresie uczenia się;
- sposoby planowania pracy z uczniem, wykorzystujące wiedzę o indywidualnych preferencjach uczniów w zakresie uczenia się;
- metody i techniki pracy wykorzystujące doświadczenie i obserwację, formułowanie pytań problemowych, zabawę i gry dydaktyczne oraz pracę w grupie w celu kształtowania umiejętności uczenia się;
- zasady pracy metodą projektów w grupie uczniów o zróżnicowanych możliwościach;
- sposoby formułowania celów zajęć sprzyjające rozwijaniu kompetencji uczenia się;

10

- strategie i elementy ocenia kształtującego ze szczególnym podkreśleniem znaczenia informacji zwrotnej;
- metody i sposoby pracy doskonalące współdziałanie uczniów;
- metody i sposoby sprzyjające uczeniu się poprzez zabawę i aktywność ruchową;
- zasady budowania dobrych relacji z uczniami;
- zasady tworzenia przestrzeni sprzyjającej uczeniu się.

Nauczyciel rozumie:

- potrzebę integrowania wiedzy;
- potrzebę budowania dobrych relacji z uczniami i tworzenia przestrzeni sprzyjającej uczeniu się;
- potrzebę indywidualizacji pracy w celu uwzględnienia różnorodnych możliwości i potrzeb uczniów;
- znaczenie informacji zwrotnej w kształtowaniu kompetencji uczenia się u uczniów;
- znaczenie pracy metodami aktywizującymi oraz doświadczania dla kształtowania kompetencji uczenia się;
- zależność między stosowanymi metodami, technikami pracy a skutecznością uczenia się uczniów;
- znaczenie współpracy nauczycieli uczących w danym zespole uczniów dla kształtowania kompetencji uczenia się.

Umiejętności

Nauczyciel:

- stosuje wiedzę o najnowszych badaniach na temat uczenia się do planowania pracy z uczniem;
- rozpoznaje style uczenia się uczniów;

- projektuje zajęcia uwzględniając indywidualne predyspozycje uczniów oraz ich potrzeby;
- stosuje strategie oceniania kształtującego w codziennej pracy z uczniem;
- przekazuje informację zwrotną w sposób dostępny dla ucznia;
- wykorzystuje doświadczenie, obserwację, uczenie przez działanie w procesie uczenia się;
- kieruje pracą uczniów realizujących projekt, dostosowując wsparcie do ich potrzeb i możliwości;
- wykorzystuje aktywność podczas uczenia się poprzez gry i zabawy dydaktyczne;
- kształtuje u uczniów postawy sprzyjające współdziałaniu;
- buduje atmosferę sprzyjającą uczeniu się;
- organizuje przestrzeń sprzyjającą uczeniu się.

Postawy

Nauczyciel:

- podejmuje autorefleksję na temat swojej pracy;
- jest otwarty na nowe idee, koncepcje, uczenie się od innych;
- jest gotów wspierać aktywność i samodzielność uczniów w procesie uczenia się;
- jest gotów indywidualizować swoje działania i wsparcie udzielane uczniom;
- jest gotów do współdziałania z innymi nauczycielami;
- jest gotów do eksperymentowania, działania nieszablonowego;

- wykazuje elastyczność w procesie dydaktycznym.

Adresaci szkoleń

Pracownicy placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych, doradcy metodyczni oraz trenerzy oświaty

Cel ogólny

Przygotowanie do procesowego wspomaganie szkół w obszarach związanych z kształceniem kompetencji kluczowych uczniów

Cele szczegółowe

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje kluczowe, rozumie ich rolę i znaczenie w procesie uczenia się przez całe życie oraz przygotowania uczniów do życia społecznego i funkcjonowania na rynku pracy;
- uzasadnia potrzebę rozwoju umiejętności uczenia się i znaczenie nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i inne metody aktywizujące uczniów dla rozwoju tej umiejętności na drugim etapie edukacyjnym;
- wskazuje metody i techniki uczenia się/nauczania, służące rozwijaniu umiejętności uczenia się i warunki sprzyjające jej kształtowaniu na drugim etapie edukacyjnym;
- zna założenia kompleksowego wspomaganie szkół i zadania instytucji systemu wspomaganie;

13

- prowadzi wspomaganie szkoły/przedszkola w zakresie kształtowania u uczniów kompetencji kluczowych, wykorzystując wiedzę na temat metod i technik uczenia się/nauczania;
- organizuje pracę zespołową nauczycieli w celu kształtowania umiejętności uczenia się, poprzez wykorzystywanie eksperymentów, doświadczeń i innych metod aktywizujących uczniów;
- określa swój potencjał zawodowy oraz planuje dalszy rozwój w roli osoby prowadzącej wspomaganie szkół/przedszkoli.

Tematy modułów:

- I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia.
- II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji.
- III. Proces uczenia się i jego uwarunkowania.
- IV. Kształtowanie umiejętności uczenia się na II etapie edukacyjnym.
- V. Nauczanie/uczenie się problemowe, eksperymenty i doświadczenia.
- VI. Metody aktywizujące w nauczaniu/uczeniu się.
- VII. Uczenie poprzez zabawę i aktywność ruchową.
- VIII. Projekt edukacyjny, jako metoda integrująca wiedzę i uczącą współpracy.
- IX. Ocenianie kształtujące jako strategia wspierająca rozwój ucznia i jego autonomię w procesie uczenia się.
- X. Wspomaganie pracy szkoły w rozwoju umiejętności uczenia się kształtowanych poprzez eksperymentowanie, doświadczenie i inne metody aktywizujące
- XI. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół.

Forma realizacji

Szkolenie *blended learning*

Czas trwania zajęć

Część stacjonarna: ok. 70 godzin dydaktycznych, część e-learningowa: ok. 20 godzin

Liczebność grupy szkoleniowej

Ok. 20 osób

Treści szkolenia

Moduł I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- analizuje założenia kompleksowego wspomagania szkół i zadania instytucji systemu oświaty odpowiedzialnych za wspieranie szkół;

- wskazuje główne zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania szkoły: specjaliści do spraw wspomagania, ekspertów, dyrektora szkoły, nauczycieli;
- planuje wykonanie zadania polegającego na organizacji i prowadzeniu wspomagania trzech szkół/przedszkoli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Założenia kompleksowego wspomagania szkół/przedszkoli.
- Etapy procesu wspomagania szkół/przedszkoli: diagnoza pracy szkoły, planowanie i realizacja działań służących poprawie jakości pracy szkoły, ocena procesu i efektów wspomagania.
- Zasady działania sieci współpracy i samokształcenia.
- Zadania placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz bibliotek pedagogicznych w zakresie wspomagania szkół/przedszkoli.
- Wymagania państwa wobec szkół i placówek oświatowych jako kierunek doskonalenia pracy szkoły w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.
- Znaczenie ewaluacji pracy szkoły (zewnętrznej i wewnętrznej) w diagnozie pracy szkoły.
- Zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania: specjaliści ds. wspomagania, eksperta, dyrektora szkoły, nauczycieli oraz innych pracowników szkoły.
- Charakterystyka zadania dla uczestników szkolenia, polegającego na wspomaganiu trzech szkół/przedszkoli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Hajdukiewicz M., Wysocka J. (red.), *Nauczyciel w szkole uczącej się. Informacje o nowym systemie wspomagania*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 199).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 369).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz.U. z 2016 r. poz. 1591).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2015 r. poz. 1270).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).
- Ustawa z dn. 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2014 r. poz. 191).
- Ustawa z dn. 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2015 r. poz. 2156 oraz z 2016 r. poz. 35, 64, 195, 668 i 1010).
- Ustawa z dn. 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 198) oraz przepisy wykonawcze do wymienionych ustaw.
- [Więcej informacji dotyczących wspomagania szkół](#) na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze: prezentacja, wykład, film.

Metody warsztatowe: praca w grupach (analiza studium przypadku), metaplan, world café, jigsaw.

Moduł II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- definiuje pojęcie kompetencji;
- charakteryzuje kompetencje kluczowe zgodnie z Zaleceniami Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie;
- wykazuje znaczenie kompetencji kluczowych dla przygotowania dzieci i młodzieży do dorosłego życia i funkcjonowania na rynku pracy;
- analizuje zapisy prawa oświatowego, które regulują kwestie związane z rozwijaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- dowodzi ponadprzedmiotowego i interdyscyplinarnego charakteru kompetencji kluczowych;
- opisuje rolę szkoły w kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści

- Kompetencje rozumiane jako wiedza, umiejętności i postawy.
- Kompetencje kluczowe w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego – definicje.
- Społeczne i cywilizacyjne przyczyny ustanowienia kompetencji kluczowych istotnych w procesie uczenia się przez całe życie.
- Kompetencje kluczowe a rozwój intelektualny i psychomotoryczny dziecka.
- Wpływ kompetencji kluczowych na sprawne funkcjonowanie dzieci w dorosłym życiu i na rynku pracy.
- Kompetencje kluczowe w zapisach podstawy programowej oraz wymaganiach państwa wobec szkół i placówek.
- Ponadprzedmiotowy charakter kompetencji kluczowych.
- Rola różnych podmiotów środowiska szkolnego w kształtowaniu kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży.
- Zadania osoby wspomagającej szkołę w procesie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Komisja Europejska/EACEA/Eurydice, [*Rozwijanie kompetencji kluczowych w szkołach w Europie. Wyzwania i możliwości tworzenia polityki edukacyjnej Raport Eurydice*](#), Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2012 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r. poz. 977 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2015 r. poz. 1214).

- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze: wykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: praca w grupach (analiza dokumentów), dyskusja, quiz, piramida priorytetów.

Moduł III. Proces uczenia się i jego uwarunkowania

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- opisuje przebieg procesu uczenia się;
- określa czynniki wpływające na efektywność procesu uczenia się, wynikające z najnowszej wiedzy i badań;
- uzasadnia znaczenie relacji między uczniem a nauczycielem w procesie uczenia się;
- identyfikuje czynniki sprzyjające procesom uczenia się, związane z organizacją pracy szkoły;
- wskazuje związek procesu uczenia się z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- łączy wiedzę na temat uczenia się z wiedzą dotyczącą procesowego wspomagania szkół.

Szczegółowe treści

- Przebieg procesu uczenia się:
 - etapy procesu uczenia się: od nieświadomej niekompetencji do nieświadomej kompetencji;
 - rozwój umiejętności prostych i złożonych (np. na podstawie taksonomii celów wg B. Blooma) jako warunek skutecznego nauczania.
- Czynniki wpływające na proces uczenia się:
 - podmiotowość ucznia w procesie uczenia się;
 - znajomość metod i technik służących poznaniu własnych strategii uczenia się;
 - łączenie wiedzy (nowej z dotychczas posiadaną, wiedzy z różnych dziedzin), hierarchiczne porządkowanie wiedzy;
 - praktyczne wykorzystywanie zdobywanej wiedzy i umiejętności w szkole oraz codziennym życiu;
 - wpływ motywacji i emocji na przebieg procesu uczenia się;
 - możliwości i ograniczenia ludzkich zdolności do przyswajania informacji.
- Środowiska edukacyjne sprzyjające uczeniu się:
 - relacje nauczyciel – uczeń,
 - praca zespołowa,
 - metody pracy nauczyciela,
 - indywidualizacja nauczania,
 - organizacja przestrzeni szkolnej.

- Proces uczenia się drogą do kształtowania i rozwijania kompetencji kluczowych uczniów:
 - wiedza o przebiegu procesu uczenia się jako podstawa do budowania skutecznej diagnozy pracy szkoły,
 - monitorowanie procesu uczenia się jako istotny element wdrażania zmian służących kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Borek A., Domerecka B., [Dobrze zorganizowana aktywność i bierność](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Dumont H., Istanc D. Benavides F., *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Hattie J., *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015.
- Ligęza A., Franczak J., [Jak analizuje się wyniki egzaminów zewnętrznych w polskich szkołach? Raport z wyników ewaluacji zewnętrznej](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].
- Marzano R.J., *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2012.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1998.
- [Raport o stanie edukacji. Liczą się nauczyciele](#), Instytut Badań Edukacyjnych Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Rosenberg M., *Porozumienie bez przemocy*, Jacek Santorski & Co Agencja Wydawnicza, Warszawa 2009.
- Schaffer D.R., Kipp K., *Psychologia rozwoju. Od dziecka do dorosłości*, Harmonia, Gdańsk 2015.

- Swat-Pawlicka M., Pawlicki A., [Analiza niektórych danych w związku z wymaganiem Uczniowie są aktywni](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn.14.09.2016].
- Taraszkiewicz M., Plewka Cz., *Uczymy się uczyć*, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Warszawa 2010.
- Tędziągolska M., [W jaki sposób szkoła mówi, że warto się uczyć?](#), System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 14.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze – prezentacja, wykład.

Metody warsztatowe – praca nad zagadnieniem etapów procesu uczenia się, 5Q, dywanik pomysłów, jigsaw.

Moduł IV. Kształtowanie umiejętności uczenia się na II etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje specyfikę rozwojową uczniów na drugim etapie edukacyjnym w kontekście rozwijania umiejętności uczenia się;
- określa wiedzę, umiejętności i postawy ucznia w środkowym wieku szkolnym związane z umiejętnością uczenia się;

- wskazuje kompetencje nauczycieli drugiego etapu edukacyjnego istotne dla kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się;
- wskazuje strategie i metody nauczania sprzyjające rozwijaniu umiejętności uczenia się na drugim etapie edukacyjnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się;
- wskazuje źródła informacji, służące diagnozie pracy szkoły w zakresie stosowanych strategii i metod nauczania.

Szczegółowe treści

- Charakterystyka rozwojowa dziecka w środkowym wieku szkolnym w kontekście kształtowania umiejętności uczenia się.
- Umiejętność uczenia się w zapisach podstawy programowej kształcenia ogólnego dla drugiego etapu edukacyjnego.
- Profil kompetencyjny ucznia i nauczyciela jako kierunek rozwoju pracy szkoły w zakresie kształtowania umiejętności uczenia się.
- Strategie i metody nauczania sprzyjające kształtowaniu umiejętności uczenia się – nauczanie problemowe, eksperymenty i doświadczenia, projekt edukacyjny i inne metody aktywizujące uczniów, ocenianie kształtujące – wprowadzenie do tematu.
- Wskaźniki informujące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie kształtowania u uczniów umiejętności uczenia się (np. Czy w szkole są stwarzane warunki do samodzielnego uczenia się uczniów? Czy uczniowie znają cele podejmowanych przez siebie działań? Czy uczniowie są włączani do samodzielnego planowania działań umożliwiających im uczenie się? Czy nauczyciele stosują informację zwrotną, zawierającą wskazówki dotyczące organizacji procesu uczenia się?).

- Źródła informacji do wykorzystania w procesie diagnozy pracy szkoły w obszarze stosowanych strategii i metod nauczania (np. arkusz obserwacji lekcji wypełniany przez dyrektora, wyniki ewaluacji wewnętrznej lub zewnętrznej, tematyka lekcji koleżeńskich, plany pracy zespołów samokształceniowych).

Zasoby edukacyjne

- Anderson J., *Uczenie się i pamięć. Integracja zagadnień*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.
- Antoszkiewicz J., *Metody heurystyczne. Twórcze rozwiązywanie problemów*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1990.
- Arends R.I., *Uczymy się nauczać*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994.
- Brophy J., *Motywowanie uczniów do nauki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Brzezińska A.I., (red.), [*Niezbędnik dobrego nauczyciela, seria 1. Rozwój dziecka. Wczesny wiek szkolny*](#), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Brzezińska A.I. (red.), [*Niezbędnik dobrego nauczyciela, seria 3. Edukacja wczesnoszkolna*](#), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 19.06.2016]
- Buzan T., *Rusz głową*, Wydawnictwo Ravi, Łódź 2002.
- Clauss G., *Psychologia różnic indywidualnych w uczeniu się*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1987.
- Cohen L., Manion L., Morrison K., *Wprowadzenie do nauczania*, Zys i S-ka, Poznań 1999.
- Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu*, Zys i S-ka, Poznań 2003.
- Fisher R., *Uczymy jak się uczyć*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.

- Franke R., *Psychologia motywacji*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006.
- Freinet C., *Niezmiennie prawdy pedagogiczne*, PS APF, Otwock 1993.
- Harmin M., *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2005.
- Gardner H., *Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w teorii i praktyce*, Laurum, Warszawa 2012.
- Joyce B., Calhoun E., Hopkins D., *Przykłady modeli uczenia się i nauczania*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Kubiczek B., *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się?*, Wydawnictwo Nowik, Opole 2006.
- Reykowski J., *Emocje i motywacja*, [w:] Tomaszewski T., *Psychologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1985.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r., poz. 977).

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze: mini wykład i prezentacja.

Metody warsztatowe: mapa myśli, metoda „złotego kręgu”, balon.

Moduł V. Nauczanie/uczenie się problemowe, eksperymenty i doświadczenia

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje założenia nauczania problemowego, eksperymentów i doświadczeń;
- uzasadnia, w jaki sposób uczenie problemowe i metody empiryczne umożliwiają kształtowanie umiejętności uczenia się;
- podaje przykłady metod nauczania problemowego oraz możliwości stosowania eksperymentów i doświadczeń w pracy z uczniami na drugim etapie edukacyjnym na różnych przedmiotach;
- wyjaśnia rolę nauczyciela w pracy metodą problemową i przeprowadzaniu eksperymentów i doświadczeń na drugim etapie edukacyjnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie nauczania problemowego i empirycznego;
- stosuje metodę wywiadu indywidualnego w procesie diagnozy pracy szkoły w obszarze nauczania problemowego, stosowania eksperymentów i doświadczeń.

Szczegółowe treści

- Założenia nauczania problemowego i empirycznego:
 - model rozwiązywania problemu: rozpoznanie sytuacji problemowej, zadawanie pytań problemowych, propozycje pomysłów, rozwiązań, weryfikacja wybranych rozwiązań, systematyzowanie wiadomości;
 - etapy procedury badawczej: pytanie badawcze, sformułowanie hipotezy, weryfikacja, wyniki i wnioski;
 - samodzielność ucznia na poszczególnych etapach procedury badawczej w klasach 4–6;
 - różnica między eksperymentami a doświadczeniami.
- Specyfika badania rzeczywistości u dzieci w środkowym wieku szkolnym (od konkretów do abstrahowania, określanie związków przyczynowo-skutkowych, elastyczność myślenia, zdolność radzenia sobie w sytuacjach trudnych).

- Wykorzystanie eksperymentów i doświadczeń w pracy z dziećmi na drugim etapie edukacyjnym (jako źródła wiedzy, weryfikacji wiedzy, ilustracji wiedzy, sposobu rozwiązania problemu) na różnych zajęciach przedmiotowych.
- Przykłady metod nauczania problemowego do zastosowania na drugim etapie edukacyjnym (PBL – ang. *problem basic learning*, IBSE – ang. *inquiry-based science education*).
- Rola nauczyciela w pracy metodą problemową i metodami empirycznymi na drugim etapie edukacyjnym – nauczyciel od facylitatora do przewodnika:
 - wsparcie uczniów w formułowaniu problemu i stawianiu hipotez,
 - tworzenie instrukcji i wspieranie ucznia podczas jej realizacji,
 - samodzielne zapisywanie wyników przez uczniów z możliwością wykorzystania programów komputerowych,
 - wspieranie w formułowaniu wniosków przez uczniów.
- Wskaźniki pozwalające określić potrzebę rozwoju szkoły w obszarze nauczania problemowego i empirycznego na drugim etapie edukacyjnym, np. jak często realizowane są w szkole doświadczenia i eksperymenty, czy wykorzystywane są zasoby szkoły umożliwiające doświadczenie i eksperymentowanie, czy funkcjonują w szkole koła naukowe.
- Wywiad jako metoda diagnozy pracy szkoły w obszarze nauczania problemowego i empirycznego.

Zasoby edukacyjne

- Bąbel P., Wiśniak M., 12 *zasad skutecznej edukacji: Czyli jak uczyć, żeby nauczyć*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2015.

- Centrum Edukacji Obywatelskiej, [Uczenie się poprzez eksperymentowanie. Akademia Uczniowska](#) [online, dostęp dn. 19.06.2016].
- Centrum Nauki Kopernik, [Wykorzystanie eksperymentów i metod aktywizujących w nauczaniu – problemy i wyzwania. Raport z badań](#), Centrum Nauki Kopernik Warszawa 2009 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Centrum Nauki Kopernik, [Nowa pracownia przyrody](#), Centrum Nauki Kopernik Warszawa 2015 [online, dostęp dn. 30.08.2016].
- Colin R., Lotkowska K., [Poradnik metodyczny dla nauczycieli klas IV–VI szkoły podstawowej w zakresie nauczania przedmiotów matematyczno-przyrodniczych i technicznych](#), Instytut Geofizyki PAN, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Nowak-Łojewska A., [Wybrane obszary edukacji matematycznej dzieci. Poradnik dla nauczycieli klas I–III](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- *Podstawa programowa z komentarzami. Edukacja przyrodnicza w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, t. 5, Ministerstwo Edukacji Narodowej 2009.
- Gołębiowski K., Kamiński M., Rochowicz K., Sobczuk B., [Jak zainteresować uczniów astronomią w szkole podstawowej, gimnazjum i w szkole ponadgimnazjalnej?](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Grygier U., Janczar-Łonczkowska B., Piotrowski K., [Jak odkrywać i rozwijać uzdolnienia przyrodnicze uczniów w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2013 [online, dostęp dn. 18.06.2016].

Propozycje środków dydaktycznych dostępnych online

- [Baza Narzędzi Dydaktycznych](#), Instytut Badań Edukacyjnych
- [E-podręczniki do kształcenia ogólnego](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji
- [Scholaris](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: akwarium, stoliki eksperckie, dyskusja moderowana, drzewko decyzyjne, rybi szkielet, metoda przypadków, piramida priorytetów.

Moduł VI. Metody aktywizujące w procesie nauczania/uczenia się

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- uzasadnia potrzebę stosowania metod aktywizujących w procesie nauczania/uczenia się na drugim etapie edukacyjnym;
- dowodzi związku pomiędzy wykorzystywaniem metod aktywizujących a rozwijaniem umiejętności uczenia się i ciekawości poznawczej uczniów na drugim etapie edukacyjnym;

- określa kryteria doboru metod aktywizujących;
- analizuje wybrane metody pod kątem możliwości ich wykorzystywania w różnych sytuacjach edukacyjnych oraz ich wpływu na kształtowanie umiejętności uczenia się uczniów na drugim etapie edukacyjnym;
- charakteryzuje „odwroconą klasę” jako innowacyjną metodę organizacji uczenia się opartą na aktywności ucznia;
- wskazuje rolę nowoczesnych technologii w aktywnym uczeniu się dzieci w klasach 4–6;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie stosowania, aktywizujących metod nauczania/uczenia się na drugim etapie edukacyjnym;
- przeprowadza diagnozę potrzeb szkoły w zakresie wykorzystywania aktywizujących metod nauczania/uczenia się.

Szczegółowe treści

- Rola metod aktywizujących w procesie nauczania/uczenia się na drugim etapie edukacyjnym:
 - metody aktywizujące a zaspakajanie potrzeby rozwojowych uczniów w średnim wieku szkolnym (np. potrzeba osiągania autonomii osobistej i swojego miejsca w grupie rówieśniczej);
 - metody aktywizujące w zapisach podstawy programowej dla drugiego etapu edukacyjnego;
 - znaczenie metod aktywizujących w rozwijaniu umiejętności uczenia się (np. kształtowanie poczucia kompetencji, sprawstwa i odpowiedzialności, rozwijanie umiejętności uczenia się we współpracy z rówieśnikami, rozpoznawanie własnych preferencji w procesie uczenia się).

- Kryteria doboru metod aktywizujących, w tym: cele edukacyjne, realizowane treści, poziom dojrzałości uczniów, stopień integracji klasy, warunki organizacyjne (środki dydaktyczne, czas, przestrzeń).
- Wykorzystywanie metod aktywizujących w różnych sytuacjach edukacyjnych w pracy z uczniem na drugim etapie edukacyjnym, np.:
 - zdobywanie nowej wiedzy, poszukiwanie informacji (np. wykorzystanie tekstu źródłowego, Webquest, metoda przypadku, stoliki eksperckie);
 - powtarzanie i utrwalanie wiedzy (np. turnieje wiedzy, praca z teczką tematyczną, konstruowanie gier tematycznych przez uczniów, bank pytań);
 - integrowanie wiedzy (np. mapa mentalna, co już wiem?, czego muszę się jeszcze dowiedzieć?, wykorzystanie wiedzy z różnych dziedzin w czasie pracy z wykorzystaniem narzędzi TOC);
 - rozwijanie kreatywności i wyobraźni (np. burza mózgów, kreatywne rysowanie, tworzenie listy atrybutów, chińska encyklopedia);
 - rozwijanie umiejętności uczenia się (np. pytania metapoznawcze);
 - ewaluacja własnej pracy (np. termometr, światła drogowe).
- Wykorzystanie nowoczesnych technologii w uczeniu się metodami aktywizującymi na drugim etapie edukacyjnym na przykładzie lekcji odwróconej.

- Wskaźniki pozwalające określić potrzebę rozwoju szkoły w zakresie stosowania metod aktywizujących, np. czy nauczyciele realizują zajęcia z wykorzystaniem metod aktywizujących na wszystkich przedmiotach, czy w szkole są eksponowane prace uczniów powstałe w efekcie pracy metodami aktywizujących, czy nauczyciele dzielą się doświadczeniem w zakresie wykorzystywania metod aktywizujących i ich skuteczności.
- Metody diagnozy pracy szkoły do wykorzystania w pracy z radą pedagogiczną – np. analiza pola sił, profil szkoły.

Zasoby edukacyjne

- Dylak S., [*Strategia kształcenia wyprzedzającego*](#), Ogólnopolska Fundacja Edukacji Komputerowej, Poznań [online, dostęp dn. 14.10.2016].
- Krzyżanowska Ł., Wiśnicka M., *Wykorzystanie eksperymentów i metod aktywizujących w nauczaniu – problemy i wyzwania, Raport z badań*, Warszawa 2009.
- Gajdzica Z., [*Aktywny w szkole – aktywny w życiu*](#), Uniwersytet Śląski, Katowice [online, dostęp dn. 14.06.2016].
- Kubiczek B., *Metody aktywizujące: jak nauczyć uczniów uczenia się?*, „Nowik”, Opole 2007.
- Marszałek A., Metody aktywizujące w kształceniu, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004.
- Nęcka E., *Psychologia twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2001.

- Owczarska B., Moszyńska A., Brudnik E., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2010.
- Rau K., Ziętkiewicz E., Jak aktywizować uczniów: „burza mózgów” i inne techniki w edukacji, „G&P”, Poznań 2003.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: praca w grupach, kula śniegowa, stoliki eksperckie, gadająca ściana, symulacja, analiza pola sił.

Moduł VII. Uczenie się poprzez zabawę i aktywność ruchową

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- uzasadnia potrzebę stosowania metod nauczania opartych na zabawie i ruchu w procesie uczenia się uczniów na drugim etapie edukacyjnym;
- wskazuje funkcje zabawy i możliwości jej wykorzystania w nauczaniu przedmiotowym i procesie wychowania uczniów na drugim etapie edukacyjnym;
- wskazuje kryteria doboru metod opartych o zabawę i aktywność ruchową w rozwijaniu umiejętności uczenia się uczniów na drugim etapie edukacyjnym;
- podaje przykłady gier i zabaw oraz określa ich przydatność w rozwijaniu umiejętności uczenia się uczniów na drugim etapie edukacyjnym;
- identyfikuje rolę technologii informacyjno-komunikacyjnych w organizowaniu uczenia się poprzez zabawę na drugim etapie edukacyjnym;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie rozwoju szkoły w zakresie stosowania zabaw i aktywności ruchowej;
- rozpoznaje potrzeby szkoły w zakresie uczenia się przez zabawę, wykorzystując obserwację zajęć jako jedną z metod diagnozy pracy szkoły.

35

Szczegółowe treści

- Potrzeby rozwojowe zaspakajane poprzez zabawy i aktywność ruchową na drugim etapie edukacyjnym:
 - rozwijanie samodzielności podczas planowania i realizacji zabaw i aktywności ruchowej;
 - przestrzeganie ustalonych reguł;
 - rozwijanie umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach, w tym sytuacji porażki;
 - rozwijanie wytrwałości w realizacji podejmowanych aktywności;
 - współdziałanie;
 - wdrażanie do przejmowania odpowiedzialności za współdziałanie.
- Funkcje zabawy (kształcąca, poznawcza, wychowawcza, społeczno-emocjonalna, rozwoju sensorycznego i motorycznego, korekcyjno-kompensacyjna, relaksacyjna) w kontekście nauczania przedmiotowego i zajęć wychowawczych.
- Kryteria doboru metod opartych na grach i zabawach ruchowych: cele i treści lekcji, wiek i dojrzałość uczniów, liczebność klasy, czas i możliwości organizacyjne.
- Znaczenie emocji towarzyszących uczeniu się przez zabawę i ruch dla trwałości nabywanych umiejętności i wiedzy przedmiotowej.
- Przykłady zabaw i aktywności ruchowych stosowanych na różnych przedmiotach na drugim etapie edukacyjnym (np. język polski – techniki dramowe takie jak stop-klatka, rzeźby, zabawa w hasła; matematyka – bingo tematyczne, teleturnieje, symulacje itp.).

- Gry edukacyjne jako sposób na uruchomienie:
 - myślenia twórczego i kreatywnego – np. tribondy, twórcze transformacje, wspólne opowieści, odgrywanie ról;
 - myślenia analitycznego – np. gry logiczne, gry strategiczne, rozwiązywanie dylematów, debaty;
 - współpracy – gry sportowe, teleturnieje.
- Technologie informacyjne i komunikacyjne w organizowaniu uczenia się przez zabawę, np. w celu wyszukiwania informacji, myślenia skutkowo-przyczynowego, prezentowania efektów pracy – wyszukiwarki internetowe, tworzenie map mentalnych, programy graficzne, tworzenie e-portfolio, nagrywanie filmów.
- Wskaźniki pozwalające określić stosowanie przez nauczycieli metod pracy z wykorzystaniem zabaw i aktywności ruchowej, np. znajomość gier i zabaw, organizacja przestrzeni do zajęć, dostęp do sprzętu komputerowego.
- Obserwacja zajęć jako sposób na diagnozowanie potrzeb szkoły w procesie wspomagania.

Zasoby edukacyjne

- Elkonin D.B, Psychologia zabawy, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1984.
- Gruszczyk-Kolczyńska E.K., Dobosz K., Zielińska E., *Jak nauczyć dzieci sztuki konstruowania gier? Metodyka, scenariusze zajęć oraz wiele ciekawych gier i zabaw*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996.
- Kielar-Turska M. Muchacka B., *Stymulująca i terapeutyczna funkcja zabawy*, Akademia Pedagogiczna, Kraków 1999.
- Knopik T., [Czas wolny od nudy](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2014 [online, dostęp 19.06.2016].

- Krzywoń D., *Kraina kreatywności: sposoby przeciwdziałania rutynie w pracy z dziećmi poprzez ekspresję twórczą i artystyczną*, Oficyna Wydawnicza Humanitas, Sosnowiec 2008.
- Okoń W., *Zabawa a rzeczywistość*, wyd. 2, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1995.
- Reddy L.A., *Rozwijanie umiejętności społecznych dziecka. Interwencje poprzez zabawę*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład, prezentacja.

Metody warsztatowe: stoliki eksperckie, gadająca ściana, symulacja zajęć.

Moduł VIII. Projekt edukacyjny jako metoda integrująca wiedzę i ucząca współpracy

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje założenia i etapy pracy metodą projektu;
- wyjaśnia znaczenie pracy metodą projektów w kształtowaniu umiejętności uczenia się uczniów na drugim etapie edukacyjnym;

- określa zadania nauczyciela w pracy metodą projektu oraz wskazuje specyfikę pracy z uczniami w środkowym wieku szkolnym;
- charakteryzuje założenia metody nauczania opartej na współpracy – tutoringu rówieśniczego;
- wskazuje możliwości łączenia metody projektu z tutoringiem rówieśniczym oraz wpływ takiego działania na rozwój umiejętności uczenia się uczniów na drugim etapie edukacyjnym;
- organizuje współpracę nauczycieli w celu doskonalenia ich umiejętności pracy metodą projektów;
- określa wskaźniki świadczące o potrzebie szkoły w zakresie stosowania metody projektu;
- identyfikuje kierunki rozwoju pracy szkoły w obszarze metod nauczania poprzez stosowanie metody projektów w pracy z uczniami na drugim etapie edukacyjnym.

Szczegółowe treści

- Założenia metody projektu istotne na drugim etapie edukacyjnym:
 - cele metody projektu;
 - rodzaje projektów (np. projekt badawczy, działania lokalnego, medialno-artystyczny, projekt mocno ustrukturyzowany i słabo ustrukturyzowany, projekt przedmiotowy i interdyscyplinarny);
 - etapy projektu i sposoby ich realizacji.
- Rozwój umiejętności uczenia się uczniów w środkowym wieku szkolnym, w tym:
 - rozwój samodzielności myślenia i działania;
 - rozwój umiejętności systematycznej pracy i coraz bardziej samodzielnej nauki;

- rozwój umiejętności integrowania wiedzy z różnych dziedzin;
- kształtowanie umiejętności uczenia się z rówieśnikami i od rówieśników.
- Zadania nauczycieli na drugim etapie edukacyjnym, np.:
 - przedstawienie uczniom zasad i przebiegu pracy metodą projektów – zawarcie kontraktu;
 - określenie obszaru tematycznego, dając uczniom swobodę w wyborze tematu (wykorzystanie osobistego doświadczenia uczniów);
 - wspólne z uczniami ustalenie celów, etapów projektu i podział na grupy zadaniowe;
 - wspieranie uczniów w realizacji działań i prezentacji efektów;
 - określenie kryteriów oceny efektów pracy metodą projektu;
 - samoocena, ocena koleżeńska, ocena nauczycielska uzyskanych efektów.
- Tutoring rówieśniczy jako metoda służąca wzajemnemu uczeniu się uczniów.
- Sposoby łączenia metody projektu z tutoringiem rówieśniczym – określanie zadań uczniów, ustalanie metod wzajemnego wspierania się w realizacji zadań.
- Współpraca nauczycieli jako sposób doskonalenia ich umiejętności w pracy metodą projektu, np.:
 - wspólne realizowanie projektów przez kilku nauczycieli (np. nauczycieli różnych przedmiotów, wychowawcę, psychologa szkolnego, pedagoga, bibliotekarza);
 - wymiana doświadczeń nauczycieli pracujących metodą projektu;
 - wspólne tworzenie zasad pracy nad projektami, np. organizowania projektów interdyscyplinarnych, prezentacji efektów;

- współpracy z rodzicami, wykorzystywania TIK, tworzenie dokumentacji projektowej (kart pracy itp.).
- Wskaźniki pozwalające określić sposób pracy nauczycieli metodą projektu np. rodzaj projektów realizowanych w szkołach, przebieg projektów, formy prezentacji efektów projektów.
- Sposoby wyznaczania kierunków działań służących doskonaleniu nauczycieli w pracy metodą projektu (np. metoda SWOT, metaplan, rozmowa skoncentrowana na rozwiązaniach).

Zasoby edukacyjne

- Bobula S., Karaszewski N., Kołodziejczyk J., Salamon-Bobińska K., [Nauczanie kooperatywne \(uczenie się we współpracy\)](#) System Ewaluacji Oświaty [online, dostęp dn. 13.06.2016].
- Brzezińska A.I. (red.), [Niezbędnik dobrego nauczyciela, seria III, t. 3. Edukacja we wczesnej fazie dorastania](#), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 [online, dostęp dn. 20.10.2016].
- Czekierda P., Fingas B., Szala M., *Tutoring*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Gołębniak B.D. (red.), *Uczenie metodą projektów* Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2002.
- Mikina A., Zając B., [Metoda projektów nie tylko w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012 [online, dostęp dn. 18.06.2016].
- Petty G., *Nowoczesne nauczanie*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Sopot 2015.
- Szamański M., *O metodzie projektów*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.

- Sarnat-Ciastko A., *Tutoring w polskiej szkole*, Difin, Warszawa 2015

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład.

Metody warsztatowe: studium przypadku, World Café, dyskusja moderowana, *action learning*, 5Q, analiza pola sił.

Moduł IX. Ocenianie kształtujące jako strategia wspierająca rozwój ucznia i jego autonomię w procesie uczenia się

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- opisuje podstawowe założenia strategii oceniania kształtującego;
- wskazuje umocowanie prawne oceniania kształtującego;
- dostrzega związki oceniania kształtującego z rozwijaniem umiejętności uczenia się uczniów na drugim etapie edukacyjnym;
- rozpoznaje strategie i elementy oceniania kształtującego w pracy nauczyciela na drugim etapie edukacyjnym;
- organizuje współpracę nauczycieli w zakresie doskonalenia umiejętności stosowania oceniania kształtującego z uwzględnieniem specyfiki drugiego etapu edukacyjnego;

- identyfikuje indywidualne potrzeby nauczycieli w doskonaleniu umiejętności oceniania kształtującego na drugim etapie edukacyjnym i wykorzystuje techniki coachingowe do wsparcia ich rozwoju.

Szczegółowe treści

- Założenia oceniania kształtującego – 5 strategii oceniania kształtującego (OK) i jego elementy jako filary planowania lekcji z uwzględnieniem specyfiki funkcjonowania uczniów na drugim etapie edukacyjnym:
 - określanie i wyjaśnianie uczniom celów uczenia się i kryteriów sukcesu (przykładowe elementy OK: cele w języku ucznia – dostosowane do jego możliwości percepcji, stopniowe włączanie uczniów w formułowanie celów i kryteriów sukcesu);
 - organizowanie w klasie dyskusji, zadawanie pytań i zadań umożliwiających uzyskanie informacji, czy i jak uczniowie się uczą (przykładowe elementy OK: wdrażanie do stawiania ciekawych pytań przez uczniów, zadawanie przez nauczyciela pytań kluczowych i problemowych, światła drogowe);
 - udzielanie uczniom takiej informacji zwrotnej, która przyczyni się do ich widocznych postępów (przykładowe elementy OK: włączenia rodziców w wykorzystanie przekazywanych kryteriów sukcesu i informacji zwrotnej we wspieraniu dzieci w procesie uczenia się, zależnie od indywidualnego poziomu samodzielności uczniów, częste stosowanie pełnej czteroelementowej informacji zwrotnej, szczególne podkreślanie pozytywnych stron pracy ucznia);
 - umożliwianie uczniom wzajemnego korzystania ze swojej wiedzy i umiejętności (przykładowe elementy OK: doskonalenie umiejętności konstruktywnej oceny koleżeńskiej, praca w parach, praca w grupach);

- wspomaganie uczniów, by stali się autorami procesu swojego uczenia się (przykładowe elementy OK: wykorzystanie metodnika, portfolio, teczek tematycznych, zeszytu OK).
- Podstawy prawne stosowania oceniania kształtującego na drugim etapie edukacji z uwzględnieniem podstawy programowej i wymagań państwa.
- Znaczenie oceniania kształtującego w rozwijaniu kompetencji uczenia się uczniów na drugim etapie edukacyjnym (np. przejmowanie odpowiedzialności za własną naukę, kształtowanie pozytywnej samooceny, doskonalenie umiejętności organizacji warsztatu pracy).
- Organizacja współpracy nauczycieli ukierunkowanej na doskonalenie umiejętności stosowania oceniania kształtującego na drugim etapie edukacyjnym:
 - metody wymiany doświadczeń i uczenia się od siebie nauczycieli (np. obserwacja koleżeńska lekcji, spacer edukacyjny, action learning, bank scenariuszy lekcji OK);
 - przykładowe obszary współpracy szczególnie istotne dla nauczycieli drugiego etapu edukacyjnego (np. wykorzystanie doświadczeń z wdrażania oceniania kształtującego na wcześniejszym etapie edukacyjnym, ujednolicenie sposobów wdrażania oceniania kształtującego w zespole nauczycieli uczących w jednej klasie, dzielenie się doświadczeniami i dobrymi praktykami w zakresie stosowania oceniania kształtującego zarówno pomiędzy nauczycielami uczącymi tych samych, jak i różnych przedmiotów).
- Techniki coachingowe w identyfikowaniu potrzeb i wspomaganie rozwoju nauczycieli – model GROW.

Zasoby edukacyjne

- Black P. i in., *Jak oceniać aby uczyć?*, CEO-CIVITAS-Biblioteka Akademii SUS, Warszawa 2006.
- *Ocenianie kształtujące po polsku. Kurs dla doradców metodycznych, scenariusze zajęć*, CODN, Warszawa 2008.
- Sterna D., *Uczę się uczyć. Ocenianie kształtujące w praktyce*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2016.
- Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Civitas-CEO-Biblioteka Akademii SUS, Warszawa 2006.

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podające: miniwykład.

Metody warsztatowe: praca w grupach eksperckich, metody i techniki OK, mapa mentalna, model GROW.

Moduł X. Wspomaganie szkoły w nauczaniu poprzez eksperymentowanie, doświadczanie oraz inne metody aktywizujące uczniów

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wspiera szkołę w przeprowadzeniu diagnozy jej pracy w zakresie stosowanych metod nauczania/uczenia się uczniów;

- wykorzystuje informacje z różnych źródeł, analizuje je i wyciąga wnioski, służące określaniu kierunku działań szkoły na rzecz rozwoju kompetencji uczenia się uczniów;
- wyznacza cele i generuje propozycje rozwiązań, służące nauczaniu poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i wykorzystywanie metod aktywizujących;
- współpracuje z nauczycielami oraz dyrektorem szkoły przy tworzeniu i realizacji planu wspomagania szkoły w rozwoju kompetencji uczenia się;
- zapewnia sprawny przebieg form doskonalenia nauczycieli;
- określa profil eksperta pod kątem zdiagnozowanych potrzeb nauczycieli;
- proponuje formy współdziałania nauczycieli, które pozwalają monitorować i doskonalić umiejętność uczenia się uczniów;
- monitoruje i ocenia działania wspierające nauczycieli w rozwoju kompetencji uczenia się;
- projektuje i wykorzystuje narzędzia ewaluacyjne służące ocenie działań, których celem jest wspieranie nauczycieli w rozwoju kompetencji uczenia się.

Szczegółowe treści

- Etapy diagnozy pracy szkoły z uwzględnieniem różnych metod zbierania danych.
- Metody analizowania i sposoby weryfikowania informacji zebranych z różnych źródeł dotyczących pracy szkoły w zakresie metod nauczania/uczenia się.
- Przebieg warsztatu diagnostyczno-rozwojowego służącego określeniu kierunków działań w pracy szkoły na rzecz rozwoju kompetencji uczenia się.

- Metody formułowania celów i techniki generowania rozwiązań w zakresie nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywizujące.
- Metody planowania procesu wspomagania.
- Formy doskonalenia nauczycieli służące rozwojowi kompetencji uczenia się uczniów i ich organizacja.
- Kryteria wyboru ekspertów w zakresie nauczania przez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywizujące.
- Metody wspierania nauczycieli we wdrażaniu zmian, których celem jest rozwój kompetencji uczenia się.
- Metody i narzędzia podsumowania i oceny procesu wspomagania na rzecz rozwoju kompetencji uczenia się uczniów.
- Zmiana jako element rozwoju szkoły.
- Wybrane sposoby radzenia sobie z typowymi reakcjami wobec zmiany.
- Zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania szkoły w rozwoju nauczania poprzez eksperymentowanie, doświadczanie i metody aktywizujące (osoby wspomagające, dyrektora szkoły, nauczycieli, eksperta).

Zasoby edukacyjne

- [Informacje dotyczące zasad prowadzenia wspomagania szkół i organizowania sieci współpracy i samokształcenia wraz z materiałami szkoleniowymi](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji
- Bridges W., *Zarządzanie zmianami. Jak maksymalnie skorzystać na procesach przejściowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.
- Kotter J., Rathgeber H., Mueller P., *Gdy góra lodowa topnieje. Wprowadzanie zmian w każdych okolicznościach*, Helion, Gliwice 2008.

- Szlęk A. (red.), [*Pakiet edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu. Część 5. Analiza potrzeb*](#), Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji [online, dostęp dn. 10.09.2016].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: poker kryterialny, panel dyskusyjny, stoliki eksperckie.

Moduł XI. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- charakteryzuje kompetencje, które powinna rozwijać osoba odpowiedzialna za wspomaganie szkół;
- określa swoje mocne strony, które wykorzysta we wspomaganiu szkoły;
- identyfikuje swoje deficyty, utrudniające prowadzenie wspomaganie szkół;
- wyznacza kierunek rozwoju zawodowego i przygotowuje plan działania.

Szczegółowe treści

- Kompetencje potrzebne do prowadzenia procesu wspomagania na czterech etapach:
 - pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły;
 - ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły;

- zaplanowanie form wspomagania i ich realizacja;
- ocena przebiegu i efektów.
- Analiza własnych zasobów i ograniczeń, które mają wpływ na realizację wspomagania:
 - stosunek do wspomagania jako zadania (relacja ja – zadanie);
 - stosunek do innych osób zaangażowanych w proces wspomagania (relacja ja – inni);
 - postrzeganie siebie jako osoby wspomagającej (relacja ja – ja).
- Zasoby zewnętrzne jako wsparcie dla osoby prowadzącej wspomaganie.
- Cele rozwojowe: indywidualne oraz własnej instytucji.
- Plan własnego rozwoju w kontekście zadań stojących przed osobą prowadzącą wspomaganie szkół/przedszkoli.

Zasoby edukacyjne

- Boydell T., Leary M., *Identyfikacja potrzeb szkoleniowych*, Wolters Kluwer, Kraków 2006.
- Hajdukiewicz M. (red.), [*Jak wspomagać pracę szkoły? Poradnik dla pracowników instytucji systemu wspomagania, z. 1. Założenia nowego systemu doskonalenia nauczycieli*](#), Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015, s. 13–17 [także online, dostęp dn. 16.09.16].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, [*Materiały szkoleniowe – Letnia Akademia SORE*](#) [online, dostęp dn. 16.09.16].
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, [*Materiały szkoleniowe – Zimowa Akademia SORE*](#) [online, dostęp dn. 16.09.16].

Zalecane metody i techniki pracy

Metody warsztatowe: praca zespołowa, praca indywidualna (refleksja, autodiagnoza, planowanie), koło diagnostyczne, plan osobistego rozwoju.